

Een ‘Rabenmutter’ bij de Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*, of: hoe een mannetje zonder hulp zijn jongen grootbrengt

Klaus Brass

Tijdens het maaibeheer langs het drukke fietspad tussen Oudedijkje en Pijpersdijkje op Texel had Marcel Thielemans van Staatsbosbeheer laag over een rietveld een Bruine Kiekendief met prooi waargenomen. Er moest volgens hem een nest zijn. Ik wilde het precies weten en ging op een bankje zitten dat aan de andere kant van het fietspad voor een boomgordel staat. En ja, plotseling verscheen er een mannetje met prooi. Die zakte een meter of 35 voor me het rietveld in, en kwam er eerst na 20 minuten weer te voorschijn. Het leek alsof het mannetje de prooi op het nest was gaan verdelen, dus géén klassieke prooioverdracht in de lucht. In de buurt van het nest was ook na twee uur observatie géén vrouwtje te bekennen. Deze waarneming deed mijn nieuwsgierigheid groeien. Ook de volgende dag verzorgde alleen het volwassen mannetje het nest met prooi.¹³ Deze gang van zaken meldde ik Adriaan Dijkse, om te weten te komen of zoiets vaker was waargenomen. Volgens hem niet. We besloten het nest niet op te zoeken (geen spoor maken), om eventuele verstoring te voorkomen. Wel wilde ik het geval elke dag nader observeren. De weersomstandigheden waren voor roofvogels tijdens de broedtijd vooral in de tweede helft van juni slecht geweest: harde wind en zware buien dragen niet echt bij aan het slagen van een broedsel. Bezwaarlijk was ook dat 2012 allesbehalve een goed muizenjaar was. Mijn waarnemingen bij het nest bevestigden dat: de prooien van het mannetje bestonden tot 80% uit (groene) kikkers, die hij zonder te verdelen op het nest dumpte. Soms kwam de vader met een rat of een Waterhoentje aangezeild. Af en toe dook hij in het nabije koolzaadveld of ging op een meidoorn in het rietveld posten. De bedelgeluiden van tenminste twee jongen waren steeds vaker en duidelijker te horen. Na twaalf dagen zag ik een vrouwtje Bruine Kiekendief zonder prooi hoog over het nest vliegen, daarna een keer minder hoog wél met prooi. Zij deed geen poging naar het nest te duiken of de prooi neer te gooien. In plaats daarvan vloog ze verder. Het wilde geroep van de jonge kiekken deed me denken dat het vrouwtje hun moeder geweest kan zijn (al is de kans groot dat de jongen bij élke prooidragende kiekendief hadden gebedeld). Maar mevrouw had zich ontpopt als “Rabenmutter”, ofwel een moeder die haar kroost in de steek laat!

---

13 De foto's van René Pop laten zien dat het waarschijnlijk een vogel van drie jaar of ouder is: heldergele iris, grijze staart zonder donkere terminale vlekken, vrijwel geen terminale vlekken aan de slagpennen en vrijwel geen bruin meer op de ondervleugeldekveren. Dat de bovenzleugeldekveren nog bruin zijn, en de vogel ogenschijnlijk een ‘jong’ uiterlijk geven, is misleidend en zeker geen diagnostisch kenmerk van onvolwassen mannetjes (Bavoux *et al.* 1993).

Omdat ik een weekeinde naar de overkant moest, vroeg ik natuurfotograaf René Pop of hij het (niet politiek bedoelde) bruine nest in de gaten wilde houden. Ook hij zag dat alléén het mannetje de jongen van prooi voorzag, maar óók dat het vrouwtje drie keer met prooi (een keer heel laag) over het nest vloog, wederom zonder het kroost met prooi blij te maken. Het vrouwtje verwijlde blijkbaar wel in het broedgebied tijdens de eerste 16 observatiedagen. Soms rustte ze achter een boomgordel op een paal op 150 m van het nest, zonder zicht op de broedplaats.

Adult mannetje Bruine Kiekendief, nabij het nest op Texel, zomer 2012 (Foto: René Pop). *Adult male Marsh Harrier near nest on Texel, summer 2012.*

Maar hoera! Tijdens de 25ste observatiedag kwamen twee vliegvlugge jonge bruintjes te voorschijn, en zag ik de bijbehorende prooioverdrachten van het mannetje in de lucht. Op de 35ste dag bracht een Buizerd in de buurt van het nest me in de war, want ik dacht even een derde jong waar te nemen. Zeker was ik er niet van. Pas op de 41ste dag werd mijn vermoeden werkelijkheid, want ik zag toen drie jonge kiekens gelijktijdig in de lucht. Een klein wonder! De aanwezigheid van drie jongen duurde tot en met dag 46, daarna dwaalde er alleen nog een exemplaar rond het nest, misschien het nestblijvertje, dat tot dag 50 door de topvader werd gevoerd. Vanaf die dag kreeg ik het mannetje niet meer onder ogen. Tot dag 55 was alleen nog het vermoedelijke nestblijvertje in het broedgebied aanwezig; die probeerde ogenschijnlijk zelfstandig te jagen. Daarna waren alle bruintjes *gone with the wind*.

In totaal observeerde ik het nest op 55 dagen gedurende één tot twee uur per dag op verschillende tijdstippen (vooral in de ochtend en middag), met als doel minstens één prooioverdracht per dag waar te nemen (en om te zien of er echt geen vrouwtje

meehielp). Tijdens 51 dagen zag ik vijftig keer een prooiaanvoer door het mannetje, variërend van nul op dagen met slecht weer tot vier maal een kikker binnen een kwartier. Met datzelfde doel, en dezelfde uitkomst, was René zeker tien keer aanwezig.

Normaal is de taakverdeling bij roofvogels zodanig dat de man het voedsel aandraagt, en dat de vrouw dat onder de jongen verdeelt. Mocht het vrouwtje om wat voor reden dan ook wegvallen, blijft het mannetje prooi aandragen maar zonder die onder de jongen te verdelen. Dat resulteert vrijwel altijd in de dood van de nestjongen, en dus in het mislukken van het broedsel. Voor de Bruine Kiekendief is dat aanschouwelijk beschreven door Georg Hoffmann (1936: 64-65). Maar kennelijk niet altijd, zoals bovenbeschreven broedpaar duidelijk maakt. Dat het mannetje erin slaagde zijn jongen groot te krijgen, had er vermoedelijk mee te maken dat het vrouwtje pas in het latere nestjongenstadium verstek liet gaan. De jongen waren toen waarschijnlijk al oud genoeg om zelf de prooi te verscheuren. Uit de literatuur is één vergelijkbaar geval beschreven, en wel voor een mannetje Bruine Kiekendief dat in de Ebrovallei in Spanje rond levensdag 37-38 van de nestjongen zijn partner om onbekende redenen kwijtraakte (Fernández & Azkona 1992). Een week voor deze gebeurtenis bevatte het nest twee jongen, maar of dat kleine aantal iets te maken had met het vrouwtje, was niet bekend. Interessant genoeg hadden de auteurs naar de voedselaanbreng van het mannetje gekeken vóórdat het vrouwtje verdween, en erna. Bovendien deden ze dat ook bij andere paren in hetzelfde moerasgebied. De weduwnaar verdubbelde zijn prooiaanbreng na verdwijning van zijn vrouw en vergrootte ook nog eens zijn agressie rond het nest (gemeten als aantal verjagingen per uur van soortgenoten en andere vogels). Zijn prooiaanbreng werd daarmee beduidend groter dan van mannen die hun vrouw nog hadden; toch werd er bij die laatste nesten per saldo meer voedsel aangebracht omdat ook het vrouwtje meehielp met jagen (meer voedsel betekent hier: vaker prooiaanbreng; er wordt niets gezegd over prooibiomassa).

Waarom het gezond ogende vrouwtje ophield met het voederen van haar jongen, is onbekend. Het nest ligt 30 meter van een fietspad waar bijna voortdurend mensen langskwamen. Op 20 m afstand speelden soms kinderen of losse honden op het grasveld en er werd tweemaal een trekker gezien die urenlang aan het hooien was. Met een beetje zon zaten er mensen op het bankje, te genieten van het prachtig bloeiende koolzaadveld. Mogelijk waren deze menselijke activiteiten teveel van het goede voor het vrouwtje. In broedgebieden in de Neusiedlersee bleek dat Bruine Kiekendieven zich negatief lieten beïnvloeden door menselijke activiteiten. Daar had het bovenal gevolgen voor de gebieden die afvielen om ongestoord te kunnen worden bejaagd indien er mensen in de buurt waren ('avoidance belt'). Bruine Kiekendieven zijn ook onder roofvogelaars berucht vanwege hun verstoringgevoeligheid, zodat speciale richtlijnen zijn bedacht om hun nesten te controleren (Bijlsma 1997). Dat wordt zijdelings bevestigd door een Spaanse studie, die aantoonde dat er al bij geringe menselijke verstoring minder prooi werd aangebracht op het nest. De jongen van geregeld verstoorde nesten hadden ook hogere ureum-waarden in hun bloed dan niet-verstoorde nestjongen, een indicatie voor een verminderde conditie (Fernández

& Azkona 1993). Tenslotte kan menselijke verstoring ertoe leiden dat Bruine Kiekendieven hun nestplaats diep in rietbedden kiezen, waar ze de kleinste kans lopen te worden opgejaagd door mensen (Stanevicius 2004). Misschien dat het vrouwtje van het nest op Texel de drukte rond haar nest niet meer aankon en het voor gezien hield? En dat haar partner een bikkelaar was die zich door niets van de wijs liet brengen? Of zoals René Pop zei: 'zou iedereen zo'n vader hebben, dan zouden we met z'n allen in een betere wereld leven...'

Met dank aan René Pop, voor hulp bij het observeren, en aan Rob Bijlsma, voor de literatuur en de discussie.

Summary

Brass K. 2012. Widowed male Marsh Harrier *Circus aeruginosus* successful in raising chicks to fledging. De Takkeling 20: 219-222.

In 2012, on the island of Texel a nest of Marsh Harriers was discovered where apparently the female had deserted in the last part of the nestling stage. Daily observations since then till well after fledging showed that the male was the sole provider of food, with an average prey delivery rate of less than once per hour (50 prey brought during 51 observations days, with 1-2 hours of observation each day, varying between none during inclement weather and up to four frogs in 15 minutes). During this period, a female Marsh Harrier (of unknown identity) was recorded a few times, once even with food, but each time she did not visit the nest nor did she drop off a food item. Despite the fact that 2012 was a poor vole year on Texel, the widowed male managed to raise three chicks. Presumably, at the time of female desertion, the chicks had already been able to handle prey items themselves.

Literatuur

- Bavoux C., Burneleau G., Nicolau-Guillaumet P. & Picard M. 1993. Le Busard des roseaux *Circus a. aeruginosus* en Charente-maritime. VI – Couleur de l'iris, sexe et âge. Alauda 61: 173-179.
- Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Fernández C. & Azkona P. 1992. Increased parental care in a widowed male Marsh Harrier *Circus aeruginosus*. J. Raptor Res. 26: 257-259.
- Fernández C. & Azkona P. 1993. Human disturbance affects parental care of Marsh Harriers and nutritional status of nestlings. J. Wildl. Manage. 57: 602-608.
- Gamauf A. 1994. The influence of tourism on Marsh Harriers *Circus aeruginosus* in the Neusiedlersee-Seewinkel National Park, Austria. In: Meyburg B.-U. & Chancellor R.D. (eds), Raptor conservation today: 103-108. WWGBP, Berlin.
- Hoffmann G. 1936. Rund um den Kranich. Verlag Hohelohesche Buchhandlung F. Rau, Oehringen.
- Stanevicius V. 2004. Nest-site selection by Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*) in the shore belt of helophytes on large lakes. Acta Zoologica Lituanica 14: 47-53.

Adres: Jonkerstraat 9, 1791 GN Den Burg (Texel), klausbrass@texel.com